

AMYOBALI DIZENTERIYA VA ULARNING KELITIRIB CHIQARGAN
KASALLIKLARI, LABORATOR TASHHISI**Abdurahmonova K.R***TDU Mikrobiologiya, virusologiya, immunologiya kafedraasi assistenti
karima.abdurahmonova1990@gmail.com +998977275708***Botirjonov M.B***TDU Davolash fakultiteti talabasi msbotirjonov@gmail.com +998947630219*

Annotatsiya: *Amyobali dizenteriya – bu protozooy etiologiyaga ega bo'lgan invaziv ichak kasalligi hisoblanib, uning asosiy qo'zg'atuvchisi Entamoeba histolytica hisoblanadi va mazkur parazit inson organizmida murakkab biologik siklni o'tab, ichak shilliq qavatining destruktiv zararlanishiga olib keladi. Ushbu maqolada kasallikning tarqalish xususiyatlari, patogenetik mexanizmlari, klinik belgilari, shuningdek, mikroskopik, immunologik va molekulyar-biologik laborator tashhis usullari keng va izchil ravishda bayon etiladi, hamda zamonaviy diagnostika yondashuvlarining afzalliklari ilmiy dalillar asosida asoslab beriladi.*

Kalit so'zlar: *Amyobali dizenteriya, Entamoeba histolytica, protozoar infeksiya, invaziv amyobiaz, laborator diagnostika, PCR, ELISA, ichak yaralari, jigar absessi.*

Аннотация: *Амебная дизентерия – это инвазивное кишечное заболевание протозойной этиологии, основным возбудителем которого является Entamoeba histolytica, и данный паразит, проходя сложный биологический цикл в организме человека, приводит к деструктивному поражению слизистой оболочки кишечника. В данной статье заболевания, патогенетические механизмы, клинические проявления, а также микроскопические, иммунологические и молекулярно-биологические методы лабораторной диагностики, при этом преимущества современных диагностических подходов обосновываются на основе научных данных.*

Ключевые слова: *Амебная дизентерия, Entamoeba histolytica, протозойная инфекция, инвазивный амебиаз, лабораторная диагностика, ПЦР, ИФА, язвы кишечника, абсцесс печени.*

Annotation: *Amoebic dysentery is an invasive intestinal disease of protozoan etiology, the main causative agent of which is Entamoeba histolytica, and this parasite, undergoing a complex biological cycle in the human body, leads to destructive damage of the intestinal mucosa. This article consistently and comprehensively describes the epidemiological features of the disease, pathogenetic mechanisms, clinical manifestations, as well as microscopic, immunological, and molecular-biological laboratory diagnostic methods, and the advantages of modern diagnostic approaches are substantiated based on scientific evidence.*

Keywords: *Amoebic dysentery, Entamoeba histolytica, protozoan infection, invasive amoebiasis, laboratory diagnosis, PCR, ELISA, intestinal ulcers, liver abscess.*

Bugungi kunda amyobali dizenteriya insoniyat uchun dolzarb bo'lgan parazitlar kasalliklardan biri sifatida e'tirof etilib, ayniqsa sanitariya-gigiyena sharoitlari yetarli darajada ta'minlanmagan rivojlanayotgan mamlakatlarda keng tarqalganligi bilan ajralib turadi, shu

sababli ushbu kasallikni chuqur o'rganish va uning oldini olish choralari ishlab chiqish tibbiyot amaliyotining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Epidemiologik ma'lumotlarga ko'ra, dunyo miqyosida har yili millionlab odamlar *Entamoeba histolytica* bilan zararlanadi, ammo ularning faqat ma'lum bir qismida klinik simptomlar rivojlanadi, bu esa tashxis qo'yishda murakkabliklar tug'diradi va yashirin tashuvchilik muammosini yanada kuchaytiradi. Shu nuqtai nazardan, amyobali dizenteriyaning etiologiyasi, patogenezi va laborator tashhis usullarini mukammal o'rganish ilmiy va amaliy jihatdan katta ahamiyatga ega.

Ushbu maqolani tayyorlash jarayonida zamonaviy xorijiy va mahalliy ilmiy adabiyotlar, jumladan, tibbiy mikrobiologiya bo'yicha fundamental qo'llanmalar, xalqaro ilmiy jurnallar maqolalari hamda klinik amaliyotga oid tavsiyalar chuqur tahlil qilindi, shuningdek, qiyosiy tahlil, sintez va umumlashtirish kabi ilmiy metodlardan foydalanildi, bu esa mavzuni har tomonlama yoritish imkonini berdi.

Ilmiy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, amyobali dizenteriya bilan bog'liq epidemiologik ko'rsatkichlar yuqori bo'lib, har yili taxminan 34–50 million simptomatik holatlar qayd etiladi, shu bilan birga kasallikdan kelib chiqadigan o'lim holatlari soni 40 000 dan 100 000 gacha yetadi, bu esa uning global sog'liqni saqlash tizimidagi muhim muammolardan biri ekanligini tasdiqlaydi. Bundan tashqari, infeksiyalangan shaxslarning taxminan 90 foizi klinik belgilar namoyon qilmasdan tashuvchi sifatida qoladi, faqat 10 foiz holatlarda invaziv shakl rivojlanadi, bu esa kasallikning yashirin tarqalishiga sabab bo'ladi va epidemiologik nazoratni murakkablashtiradi.

Amyobali dizenteriya qo'zg'atuvchisi bo'lgan *Entamoeba histolytica* bir hujayrali protozoy organizm bo'lib, u inson organizmiga asosan fekal-oral yo'l orqali, ya'ni ifloslangan suv va oziq-ovqat mahsulotlari orqali kirib boradi, natijada parazitning kista shakli ichakka tushib, u yerda faol trofozoit shakliga aylanadi va ichak epiteliy hujayralariga invaziya qiladi. Patogenez jarayonida parazit proteolitik fermentlar ishlab chiqarib, ichak shilliq qavatini yemiradi, natijada chuqur yaralar hosil bo'ladi va bu holat qon hamda shilliq aralash diareya bilan namoyon bo'ladi. Ayrim og'ir holatlarda parazit gematogen yo'l orqali boshqa organlarga tarqalib, ayniqsa jigarda abscess hosil qiladi, bu esa kasallikning hayot uchun xavfli asoratlariga olib keladi.

Amyobali dizenteriya klinik jihatdan bir necha shakllarda namoyon bo'lishi mumkin bo'lib, ichak shakli eng keng tarqalgan hisoblanadi va u qonli diareya, qorin og'rig'i, tenesmus kabi belgilar bilan xarakterlanadi, shu bilan birga ekstraintestinal shakllar ham mavjud bo'lib, ularga jigar absessi, o'pka va miya zararlanishlari kiradi, bu esa kasallikning og'ir kechishini ko'rsatadi.

Amyobali dizenteriyani aniq tashxislash uchun bir qator laborator usullar qo'llaniladi, ularning har biri o'ziga xos afzallik va kamchiliklarga ega bo'lib, kompleks qo'llanilganda yuqori aniqlik beradi.

Birinchiidan, mikroskopik tekshiruv usuli eng oddiy va keng tarqalgan metod bo'lib, unda najas namunalari parazitning trofozoit va kista shakllari aniqlanadi, biroq bu usulning sezgirliги nisbatan past bo'lib, noto'g'ri natijalar ehtimoli mavjud.

Ikkinchiidan, antigen aniqlash usullari, xususan ELISA testi, yuqori sezgirlik va spesiflikka ega bo'lib, *Entamoeba histolytica* ni boshqa nopatogen amyobalardan farqlash imkonini beradi.

Uchinchidan, molekulyar-biologik usullar, jumladan PCR texnologiyasi, eng zamonaviy va ishonchli diagnostika usuli hisoblanib, u parazit DNKsini aniqlash orqali yuqori aniqlik bilan tashxis qo'yish imkonini beradi.

Shuningdek, serologik usullar invaziv shakllarni aniqlashda qo'llaniladi, endoskopik va biopsiya tekshiruvlari esa ichak shilliq qavatidagi patologik o'zgarishlarni bevosita kuzatish imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, amyobali dizenteriya global miqyosda keng tarqalgan va og'ir asoratlar bilan kechishi mumkin bo'lgan protozoy kasallik bo'lib, uning etiologiyasi va patogenezini murakkab biologik jarayonlarga asoslangan, shu sababli kasallikni erta aniqlash va samarali davolash uchun zamonaviy laborator diagnostika usullaridan keng foydalanish zarur hisoblanadi, ayniqsa PCR va ELISA kabi yuqori aniqlikka ega metodlar klinik amaliyotda muhim o'rin tutadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Murray P.R., Rosenthal K.S. Medical Microbiology
2. WHO - Amoebiasis guidelines
3. NCBI - Entamoeba histolytica infection
4. MSF Clinical Guidelines - Amoebiasis
5. Haque R. et al. Diagnosis of amoebiasis (Clinical Microbiology Reviews)
6. Petri W.A. Amoebiasis (The Lancet)
7. CDC - Parasites: Amebiasis